

Elektronikus folyóiratok a természettudományok terén: a „tulipán” program

TULIP a rövidítése az Elsevier Science (ES) kiadó és kilenc amerikai egyetemi könyvtár közös kísérletének (*The University Licensing Program*), amelyet 1991-ben kezdtek el tervezni, mert már kivitelezhetőnek látszott a kutatók és diákok asztalaira eljuttatni elektronikus formában a tudományos folyóiratokat.

A tényleges szolgáltatás 1993-ban indult meg, a következő három fő céllal:

- hogyan lehet technikailag megoldani a szabványosított formátumban érkező folyóiratok teljes szövegének beépítését a különböző hálózati infrastruktúrákba, és szétterítésüket az egyetemi campusokon;
- milyen költségelési, árazási, előfizetési stb. modelleket lehet kidolgozni, hogy az elektronikus terjesztés életképes legyen gazdaságilag és funkcionálisan egyaránt;
- meg kell állapítani, hogyan reagálnak a használók az új szolgáltatásra eltérő technikai, szervezeti és gazdasági feltételek között.

A célok elérése érdekében minden egyetemi könyvtár maximális helyi autonómiát kapott.

A kísérletbe csak a természettudományi folyóiratokat vonták be, mert mind a kilenc egyetem egyaránt erős e területeken, a kutatók jártasak a számítógépek kezelésében, s az ES maga is elég sok címet (43) publikál ahhoz, hogy ne kelljen más kiadókra támaszkodni.

Az elektronikus folyóiratot – amelyből különféle outputokat lehet kapni – nem közvetlenül állítják elő (habár ez a távolabbi cél), hanem a papírverziót szkennelik az elektronikus hordozóra.

Mind a kilenc egyetem külön térítés nélkül megkapja azoknak a folyóiratoknak elektronikus verzióját, amelyek papírformájára előfizet. (Nem minden egyetem fizet elő mind a 43 címre.) Kedvezményesen lehetett viszont előfizetni csak az elektronikus verzióra, s mindenki megkapja a 43 folyóiratban megjelent cikkek bibliográfiai adatait, s térítés ellenében rendelhetnek belőlük.

Egy egyetem kivételével mindenhol ráültették az előfizetett folyóiratok teljes szövegét a helyi szervergépekre. A szállítás kéthetenként történik, nem CD-ROM-on, ahogyan azt az ES eredetileg tervezte, hanem batch üzemmódban az Interneten

keresztül. Az adathalmazokat a Westburyben (NY) működő Article Express közvetíti a fogadókhöz.

A TULIP adatfájllai csak a kísérleti termékhez rendelt szoftverrel és hardverrel használhatók. A megvalósítás egyetemenként különbözik, igazodva a helyi adottságokhoz. Ez kockázattal jár, mivel az elektronikus forma nem biztos, hogy mindenhol „barátságos” a használóhoz, s nem tükrözi a papír folyóirat szabványos alakját.

Az egyetemek nem akarták önálló rendszerként működtetni az új szolgáltatást, hanem integrálni akarták a teljes szöveget nyújtó terméket saját könyvtári rendszerükbe. Ennek következtében nem egy, hanem voltaképpen 9 TULIP szolgáltatás működik, bár három helyen Mosaic interfészeket használnak.

Sok helyütt nehezebbnek bizonyult megfelelő infrastruktúrát biztosítani a szolgáltatás fogadásához és terjesztéséhez, mint eredetileg gondolták, ugyanis helyileg kellett gondoskodni a fájlok megszervezéséhez, hozzáférhetőségéhez, bemutatásához és kinyomtatásához szoftverről, valamint a tárolásukhoz hardverről. Problémák mutatkoztak az anyagiak terén is. A szolgáltatás sebessége (túlterhelt hálózatok!) nem volt mindenütt kielégítő. A végfelhasználók PC-inek kapacitáskülönbsége ugyancsak gondokat okozott. Ugyanakkor határozott előnyök is mutatkoztak: javult az információhoz való hozzáférés, s a campuson meglévő információk jobban hasznosultak.

Nagyon fontos volt az érintetteket megtanítani az elektronikus folyóiratok használatára, ami egészen más, mint a hagyományos papír folyóiratoké. Ugyanakkor lényeges eleme a sikeres megvalósításnak, hogy vajon a használók elégedettek-e az új szolgáltatással. Ezért a használatról folyamatosan gyűjtik az adatokat, s a használók véleményét, viselkedését állandóan figyelemmel kísérik.

/ZIJLSTRA, J.: The University Licensing Program (TULIP): electronic journals in materials science. = Microcomputers for Information Management: Global Internetworking for Libraries, 12. köt. 1–2. sz. 1995. p. 99–112./

(Papp István)